

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Suomi 2020 – Tuumasta toimeen

Kasvutyöryhmän loppuraportti

Suomi 2020 – Tuumasta toimeen
Kasvutyöryhmän loppuraportti

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja | 11/2010

Julkaisija
VALTIONEUVOSTON KANSLIA

KUVAILEHTI
6.8.2010

Tekijät

Talousskasvun edellytysten vahvistamista koskeva hanke
Työryhmän puheenjohtaja:
ministeri Antti Tanskanen

Julkaisun laji
Raportti

Toimeksiantaja
Valtioneuvoston kanslia

Toimielimen asettamispäivä
28.4.2009

Julkaisun nimi

Suomi 2020 – Tuumasta toimeen. Kasvutyöryhmän loppuraportti

Tiivistelmä

Talousskasvun edellytysten vahvistamista tarkasteleva työryhmä – kasvutyöryhmä – esittää keinoja nopeuttaa tuottavuuskasvua Suomessa 2010-luvulla. Suhdannekierron ylittävällä pitkällä aikavälillä tuottavuuden kasvu on keskimääräisten tulojen eli henkeä kohti lasketun bruttokansantuotteen kasvun ainoa lähde. Lyhyellä aikavälillä myös työllisyystilanteen kehittyminen on tärkeää.

Kasvutyöryhmän loppuraportissa on ensin lyhyt johdatus tuottavuuskasvun kannalta tärkeisiin aiheisiin. Tämän jälkeen kasvutyöryhmän politiikkasuositukset on ryhmitelty kymmenen otsikon alle: 1) tiede- ja innovaatiopolitiikka, 2) koulutuspolitiikka, 3) elämänvaihepolitiikka, 4) kilpailupolitiikka, 5) yrityspolitiikka, 6) julkisen sektorin toimintapolitiikka, 7) julkisen sektorin tietojärjestelmäpolitiikka, 8) julkisen sektorin hankintapolitiikka sekä julkisesti kerätyn tiedon yleinen saatavuus, 9) laajakaistaverkko- ja älyliikennepolitiikka sekä 10) liikenneväyläpolitiikka.

Avainsanat

tuottavuus, kasvu, markkinat, tietoyhteiskunta, hyvinvointi

Muut tiedot

Raportti ruotsinkielisenä (Statsrådets kanslis publikationsserie 12/2010) ja englanninkielisenä (Prime Minister's Office Publications 13/2010)

Julkaisusarjan nimi ja numero

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja
11/2010

ISSN

0782-6028

ISBN (painettu)

978-952-5896-13-8

Kokonaissivumäärä

35

Kieli

Suomi

Luottamuksellisuus

Julkinen

ISBN (PDF)

978-952-5896-14-5

Kustantaja

Valtioneuvoston kanslia
Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut
Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi

Taitto

Valtioneuvoston kanslia/Politiikka-analyysiyksikkö

Julkaisun välitys

Yliopistopaino, Helsinki
www.kirjakauppa.yliopistopaino.fi
Tilaukset: books@yliopistopaino.fi

Painopaikka

Yliopistopaino, Helsinki, 2010

Utgivare
STATSRÅDETS KANSLI

PRESENTATIONSBLAD
6.8.2010

Författare

Projekt för att förstärka förutsättningarna för den ekonomiska tillväxten
Arbetsgruppens ordförande:
Minister Antti Tanskanen

Typ av publikation

Rapport

Uppdragsgivare

Statsrådets kansli

Datum då utredningen tillsattes

28.4.2009

Publikationens namn

Finland 2020 – Från idé till handling. Tillväxtarbetsgruppens slutrapport

Referat

Arbetsgruppen som granskar förutsättningarna att stärka den ekonomiska tillväxten – tillväxtarbetsgruppen – föreslår åtgärder för att öka tillväxten av produktiviteten i Finland större på 2010-talet. På en så lång sikt som överskrider konjunkturcykeln är en ökning av produktiviteten den enda källan till tillväxt av de genomsnittliga inkomsterna, dvs. bruttonationalprodukten per person. På kort sikt är det också viktigt att sysselsättningsläget utvecklas.

I tillväxtarbetsgruppens slutrapport ges först en kort inledning i ämnen som är viktiga med tanke på tillväxten av produktiviteten. Efter detta har tillväxtarbetsgruppens rekommendationer grupperats under tio rubriker: 1) vetenskaps- och innovationspolitik, 2) utbildningspolitik, 3) politik för olika levnadsskeden, 4) konkurrenspolitik, 5) företagspolitik, 6) den offentliga sektorns verksamhetspolitik, 7) den offentliga sektorns IT-politik, 8) den offentliga sektorns upphandlingspolitik och den allmänna tillgängligheten av offentligt insamlad information, 9) politik för bredbandsnät och intelligent trafik samt 10) trafikledspolitik.

Nyckelord

produktivitet, tillväxt, marknader, informationssamhället, välfärd

Övriga uppgifter

Publikationen finns på svenska (Statsrådets kanslis publikationsserie 12/2010) och på engelska (Prime Minister's Office Publications 13/2010)

Publikationsseriens namn och nummer

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja
11/2010

ISSN

0782-6028

ISBN (tryckt)

978-952-5896-13-8

Antalet sidor

35

Språk

Finska

Sekretess

Offentlig

ISBN (PDF)

978-952-5896-14-5

Förläggare

Statsrådets kansli
Har getts ut i pdf-format:
www.vnk.fi/julkaisut
Mer information: julkaisut@vnk.fi

Layout

Statsrådets kansli/Enheten för politikanalys

Distribution av publikationen

Universitetstryckeriet, Helsingfors
www.kirjakauppa.yliopistopaino.fi
Beställningar: books@yliopistopaino.fi

Tryckeri

Universitetstryckeriet, Helsingfors 2010

ESIPUHE

Keväällä 2009 valtioneuvoston kansliassa nimitetty talouskasvun edellytysten vahvistamista tarkastellut työryhmä – kasvutyöryhmä – on etsinyt keinoja nopeuttaa tuottavuuden kasvua Suomessa 2010-luvulla. Tähän loppuraporttiin on kirjattu konkreettisia politiikkasuosituksia, jotka edistävät tavoitteen saavuttamista ja pyrkivät ottamaan huomioon ympäristöä ja sosiaalista kestävyyttä koskevat reunaehdot. Toimeksiantonsa mukaisesti kasvutyöryhmä on arvioinut erityisesti valtion ja yleensä julkisen sektorin roolia talouskasvussa.

Kasvutyöryhmä ehdottaa, että valtioneuvoston kanslia pyytää vastuuministeriöiltä arvion ryhmän ehdotuksista käytettäväksi esimerkiksi tulevissa hallitusohjelmaneuvotteluissa. Eri ministeriöiden vastuulle kuuluvista kasvua tukevista ja edistävästä toimenpiteistä voidaan muodostaa kasvupoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston kanslian politiikka-analyysiyksikkö seuraa jatkuvasti ohjelman toteutumista, raportoi siitä hallitukselle ja julkisuuteen sekä informoi pääministeriä, milloin hänen arvoaltaansa tarvitaan hankkeiden edistämiseen.

Kasvutyöryhmän väliraportti¹ julkaistiin 17.2.2010. Siinä on käsitelty laajasti tuottavuus- ja hyvinvointikäsitteitä sekä tarkasteltu tuottavuuskasvun eri tekijöitä teoreettisesti ja käytännönläheisesti. Vastaavaa taustoitusta ei ole enää tässä loppuraportissa tehty, vaan rohkaisemme lukijaa kääntymään tässä suhteessa väliraportin puoleen.

Tulojen kasvu seuraa pitkällä aikavälillä tuottavuuden kasvusta. Lyhyemmällä aikavälillä myös työllisyyskehityksellä eli tehdyn työn määrällä on merkitystä talouskasvulle. Tämä korostuu silloin, kun heikon suhdannetilanteen tai rakenteellisten ongelmien vuoksi on korkea työttömyys ja alentunut työllisyys. Suomessa on nyt tällainen tilanne. Työllisyysasteen nostaminen on hyvin tärkeää Suomen talouskasvun sekä julkisen talouden rahoittamisen näkökulmasta 2010-luvulla.

Työllisyyteen liittyviä asioita on viime aikoina pohdittu useilla eri tahoilla. Valtioneuvoston 19.4.2007 asettamassa työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelmassa pohditaan työurien pituutta. Lisäksi toimitusjohtaja Jukka Rantalan vetämä työryhmä mietti, miten eläkkeelle jäämisikää voitaisiin nostaa esimerkiksi eläkejärjestelmää muuttamalla, ja johtaja Jukka Ahtelan vetämä työryhmä käsiteli työmotivaatiota ja työssä jaksamista. OKM:n työryhmä pohti koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista muistiossaan ”Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep!”. Alivaltiosihteeri Jukka Pekkarisen ryhmä pohtii parhaillaan työllisyysasteen nostamista ja työttömyyden torjuntaa osana maaliskuussa 2010 asetettua Kestävän talouskasvun ja työllisyyden ohjelmaa.

¹ VNK (2010): ”Kestävästä kasvusta hyvinvointia ja elämänlaatua – Kasvutyöryhmän väliraportti”, Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1/2010.

Kasvutyöryhmä on jättänyt tarkastelunsa ulkopuolelle yhden tärkeän tuottavuuskasvuun vaikuttavan tekijän, verotuksen. Verotuksen kokonaisuudistusta arvioi alivaltiosihteeri Martti Hetemäen johtama verotyöryhmä, jonka toimikausi päättyy 31.12.2010.

Kasvutyöryhmä järjesti Helsingin Säätytalossa kansalais- ja etujärjestöille 9.3.2010 seminaarin, joka kantoi väliraportin nimeä. Lisäksi 29.3.–31.3.2010 järjestettiin viisi puolen päivän mittaista sektorikohtaista vuoropuhelua, joihin kutsuttiin tahoja Akavan, EK:n, Kuntaliiton, MTK:n, SAK:n, STTK:n ja valtion työmarkkinalaitoksen kautta. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ja nuorisoasiain neuvottelukunta järjestivät nuorison kuulemismenettelyn. Internetissä käyty ja Fountain Park Oy:n organisoima avoin kansalaiskeskustelu oli käynnissä 17.2.–31.3.2010. Keskusteluun osallistui lähes 2 000 henkilöä. Ennen väliraportin julkaisemista kasvutyöryhmä järjesti 3.11.2009 oman seminaarin (”Small-country solutions in a globalising world – A Nordic perspective”), johon osallistuivat Ruotsin globalisaationeuvoston puheenjohtaja Lars Leijonborg ja yksikönpäällikkö Pelle Øby Andersen Tanskan talous- ja elinkeinoministeriöstä. He kertoivat omissa maissaan toimineiden globalisaatiotyöryhmien työstä ja johtopäätöksistä.

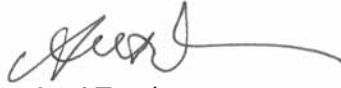
Taloukasvun edellytysten vahvistamista tarkastelemaan työryhmään kuuluivat sen puheenjohtaja ministeri Antti Tanskanen, varapuheenjohtajat lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula ja valtiosihteeri Velipekka Nummikoski sekä jäsenet hallituksen puheenjohtaja Philip Aminoff (Electrosonic Group Oy Ab), toimitusjohtaja Pasi Holm (Pellervon taloustutkimus PTT), professori Anni Huhtala (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus), ylijohtaja Seija Ilmakunnas (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus), johtaja Jaakko Kiander (Palkansaajien tutkimuslaitos), tutkimuspäällikkö Heli Koski (Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos), johtaja Gunvor Kronman (Hanasaari – ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus), johtaja Anita Lehikoinen (opetus- ja kulttuuriministeriö), professori Jarmo Leppiniemi (Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu), ylijohtaja Petri Peltonen (työ- ja elinkeinoministeriö), professori Matti Pohjola (Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu), finanssisihteeri Tanja Rantanen (valtiovarainministeriö) ja kansanedustaja Oras Tynkkynen (Vihreä liitto rp) sekä 15.2.2010 asti alivaltiosihteeri Vesa Vihriälä (valtioneuvoston kanslia). Hankkeen sihteeristöön kuuluivat pääsihteeri Ville Kaitila (valtioneuvoston kanslia) sekä sivutoimisina sihteereinä neuvotteleva virkamies Mika Honkanen (työ- ja elinkeinoministeriö), ekonomisti Pekka Sinko (valtioneuvoston kanslia) ja finanssineuvos Sami Yläoutinen (valtiovarainministeriö).

Jaakko Kiander ja Tanja Rantanen ovat jättäneet kasvutyöryhmän loppuraporttiin eriävät mielipiteensä, jotka on esitetty varsinaisen raporttitekstin jälkeen.

Päätoimittaja Eljas Repo (Arvopaperi-lehti) on tehnyt kieliasuun liittyviä ehdotuksia, jotka ovat parantaneet loppuraportin luettavuutta.

Kasvutyöryhmä esittää kaikille väli- ja loppuraportin tekemiseen eri tavoin osallistuneille lämpimät kiitoksensa.

Helsingissä 6.8.2010,

Antti Tanskanen

Maria Kaisa Aula

Velipekka Nummikoski

Philip Aminoff

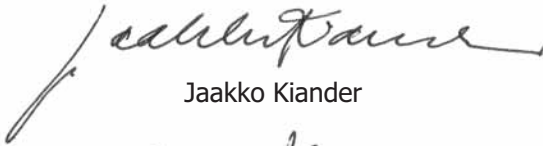
Pasi Holm

Anni Huhtala

Seija Ilmakunnas

Jaakko Kiander

Heli Koski

Gunvor Kronman

Anita Lehtikainen

Jarmo Leppiniemi

Petri Peltonen

Matti Pohjola

Tanja Rantanen

Oras Tynkkynen

SISÄLLYS

ESIPUHE	5
1 TUOTTAVUUS MÄÄRÄÄ TULOTASON	11
2 EHDOTUKSET TUOTTAVUUSKASVUN NOPEUTTAMISEKSI	17
2.1 Tiede- ja innovaatiopolitiikka	17
2.2 Koulutuspolitiikka	19
2.3 Elämänvaihepolitiikka	21
2.4 Kilpailupolitiikka	22
2.5 Yrityspolitiikka	24
2.6 Julkisen sektorin toimintapolitiikka	26
2.7 Julkisen sektorin tietojärjestelmäpolitiikka	28
2.8 Julkisen sektorin hankintapolitiikka sekä julkisesti kerätyn tiedon yleinen saatavuus	29
2.9 Laajakaistaverkko- ja älyliikennepolitiikka	30
2.10 Liikenneväyläpolitiikka	31
ERIÄVÄT MIELIPITEET	33

1 TUOTTAVUUS MÄÄRÄÄ TULOTASON

Ihmisen hyvinvointi virtaa monista lähteistä

Elämäkokemukset, ympäristötekijät, aineellinen elintaso sekä mahdollisuudet parantaa omaa ja läheisten elämää vaikuttavat ihmisen henkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Aineellinen elintasomme, joka vaikuttaa hyvinvoinnin muihin keskeisiin elementteihin, syntyy tuottavuudesta ja tehdystä työstä. Näiden kahden yhdistelmä on bruttokansantuote. Kun se jaetaan väestön määrällä, saadaan keskimääräinen tulotaso.²

Tässä raportissa keskitytään tuottavuuteen. Tuottavuus tarkoittaa tuotoksen määrää jaettuna tehdyn työn määrällä. Työn määrä on tehtyjen työtuntien lukumäärä. Tuotos puolestaan on arvonlisäys, joka saadaan, kun valmistettujen tuotteiden – tavaroiden ja palvelujen – tuotannon arvosta vähennetään niiden valmistuksessa käytettyjen väli tuotteiden arvo. Tavaroiden ja palvelujen välinen ero on nyky-yhteiskunnassa hämärtynyt. Usein jonkin tavaran tuotantoon ja käyttöön sisältyy huomattava määrä erilaisia palveluja.³

Mahdollisuudet kasvattaa tavaroiden, palveluiden ja vapaa-ajan kulutusta syntyvät tuottavuuden kasvusta. Korkeampi tuottavuus voidaan käyttää myös verotuksen keventämiseen, julkisten palvelujen lisäämiseen tai tuloerojen supistamiseen.

Työllisyys on tärkeä hyvinvoinnin tekijä

Tuottavuuden lisäksi tehty työ vaikuttaa aineelliseen elintasoon, mutta myös laajemmin ihmisen hyvinvointiin. Kansakunnan tasolla työikäisten osuus koko väestöstä vähenee, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Työvaltaisten sosiaali- ja terveystalouden tarve kasvaa tulevaisuudessa vanhusväestön kasvessa. Tätä työvoiman tarvetta voidaan pienentää tuottavuuden kasvulla.

Myös korkeampi työllisyysaste – erityisesti työurien pidentäminen alku- ja loppupäästä – sekä työperäinen maahanmuutto auttavat työvoimatarpeen tyydyttämisessä. Tuottavuuskasvun ohella työvoiman tarjontaa pidemmällä aikavälillä tukevia keinoja tulee edistää. Myös työn kysynnästä huolehtiminen ja työttömyyden torjunta ovat nykyisessä heikentyneessä taloustilanteessa tärkeitä.

² Ks. laajempaa keskustelua hyvinvoinnista, bkt-mittarista ja tuottavuudesta kasvutyöryhmän väliraportissa, VNK (2010): ”Kestävästä kasvusta hyvinvointia ja elämänlaatua – Kasvutyöryhmän väliraportti”, Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1/2010.

³ Vaikka tuottavuuden määrittely on periaatteessa suhteellisen selkeää, sen tilastolliseen mittaamiseen liittyy puutteita. Mittaamista on siksi edelleen kehitettävä.

Toimeksiantonsa mukaisesti kasvutyöryhmä kuitenkin keskittyy toimenpiteisiin, jotka edistävät tuottavuuskasvua pitkällä aikavälillä.

Tuottavuuden kasvun lähteillä

Taloukasvu edellyttää laadullisesti parempaa ja/tai määrällisesti suurempaa inhimillistä, fyysistä ja sosiaalista pääomaa sekä työn uudelleenjärjestelyä ja liiketoimintaosaamisen lisäämistä. Työn määrä henkeä kohti on pitkällä aikavälillä kuitenkin jokseenkin muuttumaton, joten tulotason kehityksen määrää tuottavuuden kasvu. Tuottavuutemme kasvaa, kun opimme valmistamaan samassa ajassa enemmän tai arvokkaampia tuotteita.

Tuottavuuden kasvu syntyykin uusien, aiempaa parempien tuotannollisten ideoiden käyttöönotosta eli innovaatioista. Voidaan ottaa käyttöön muualla kehitettyjä hyviä koneita ja laitteita, uutta liiketoiminta-osaamista, yrityskulttuuria, tuotantoprosesseja sekä johtamis-, suunnittelu- ja markkinointioppeja. Mitä uuden aikaisempia nämä ovat, sitä korkeampaa koulutusta niiden omaksuminen yleensä edellyttää.

Omat tuote- ja prosessi-innovaatiot vaativat vielä suurempaa inhimillistä pääomaa. Eri alojen vahva tieteellinen perusosaaminen tukee nykyaikaista ja kansainvälisesti kilpailukykyistä opetusta, koulutusta ja avointa innovaatiotoimintaa. Tutkimus- ja tuotekehitys (t&k) sekä muut aineettomat investoinnit ovat innovaatiotoiminnassa avainasemassa.

Hyvä toimintaympäristö kasvun mahdollistajana

Tärkeitä tuottavuuden kasvun mahdollistajia ovat hyvä säädösympäristö ja sen toteutuminen käytännössä, markkinoiden toimivuus, joustavuus ja kilpailullisuus sekä riittävä fyysinen infrastruktuuri.

Markkinoiden toimivuus on tärkeää kansallisella tasolla ja Euroopan unionissa sekä myös laajemmin koko maailmassa. EU:n sisämarkkinoiden toimintaa on kehitettävä erityisesti digitaalisten ja muiden palvelujen osalta. Erilaisia olemassa olevia esteitä uusien yritysten markkinoille tulolle ja vanhojen kannattamattomien yritysten markkinoilta poistumiselle on vähennettävä talouden dynamiikan ja uusiutumiskyvyn edistämiseksi. Tämä tehostaa rajallisten inhimillisten ja taloudellisten voimavarojen kohdentumista.

Kilpailu on yrityksille tärkeä kannustin kehittää toimintaansa. Toisaalta liian kova kilpailu voi painaa kannattavuuden niin alas, ettei yrityksillä ole varaa innovointiin. Jotta kilpailupaineen alla olisi kannustin innovoida, täytyy innovaation johtaa laadullisen eriytymisen kautta jonkinasteiseen markkinavoiman syntyymiseen.

Tällöin kilpailu lieventyy ainakin tilapäisesti, kunnes markkinoilla kehitetään taas uusia innovaatioita.

Tuotannon alueellinen keskittyminen edistää tiettyyn rajaan asti talouden kasvua, koska kilpailu, valinnanvara ja mittakaavaedut lisääntyvät. Samalla yritystoiminnassa tulee mahdolliseksi keskittyä kannattavasti pieniinkin niche-tuotteisiin. Ihmisten liikkuminen yritysten ja organisaatioiden välillä lisääntyy, kun mahdollisuudet siihen kasvavat. Hyvät sosiaaliset taidot synnyttävät laajoja verkostoja, jotka tukevat yksilön osaamista ja ideoiden vaihtoa. Toisaalta tietotekniikka mahdollistaa tietyissä työtehtävissä myös aiempaa hajautetummat rakenteet.

Merkittäviä kasvun mahdollistajia ovat myös työhyvinvointi, kestävä ja pitkäjänteinen talouspolitiikka, toimiva ja vapaa kansalaisyhteiskunta sekä taloudellisen toiminnan ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Yhteiskunnan asenteiden, normien ja tukirakenteiden on rohkaistava kokeilua ja tuettava muutosvalmiutta sekä kannustettava yritteliäisyyteen ja innovaatioihin. Verojärjestelmän ja julkisen rahoituksen on vahvistettava yritysten kasvuhaluja ja -mahdollisuuksia.

Tuottavuuskasvu Suomessa on hidastunut

Tuottavuuden kasvu on viime vuosikymmeninä hidastunut, mikä johtuu muun muassa siitä, että Suomi on jo pitkälti hyödyntänyt kiinnikurojan edun, kun tuottavuuden taso on saavuttanut kilpailijamaita. Tässä suhteessa on kuitenkin edelleen käyttämättömiä mahdollisuuksia.

Tuottavuuden kasvu on hidastunut, vaikka Suomeen on kasvanut vahva ja kilpailukykyinen matkapuhelinklusteri. Tämä osoittaa, että yhden toimialan menestys ei riitä koko kansantaloudelle. Siksi tuottavuuden nostaminen on tärkeää kaikilla toimialoilla niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Jokainen työntekijä on tässä suhteessa tärkeä. Koko väestö on puolestaan tärkeässä asemassa tietoyhteiskunnan palvelujen osaavana käyttäjänä.

Rakenteellisia ongelmia, muutostarpeita ja mahdollisuuksia

Tuottavuuden kasvun hidastuminen yhtä aikaa väestön ikääntymisen kanssa on merkittävä ongelma hyvinvointivaltion rahoittamisen näkökulmasta. Suomen julkisella taloudella olisi ollut rakenteellinen kestävyysongelma jo ilman vuonna 2008 alkanutta heikkoa talouskehitystä. Yhdessä nämä rakenteelliset ja suhdannekuonteiset tekijät rasittavat julkisen sektorin rahoitusasemaa vielä pitkään 2010-luvulla.

Suuresta kestävyysvajeeesta johtuen julkista taloutta on tuettava sekä budjettitasapainoa vahvistavin toimin että julkisen sektorin tuottavuuskasvua edistävin

ja väestön ikääntymisestä johtuvia menopaineita hillitsevin rakenteellisin uudistuksin. Lisäksi ennaltaehkäisevällä terveydenhoidolla voidaan vähentää sosiaali- ja terveystalvelujen tarvetta kaikissa ikäryhmissä.

Myös moni muu tekijä vaikuttaa kasvun edellytyksiin. Tieto- ja viestintäteknologian (ICT) voimakas kehitys vaikuttaa ihmisten ja yritysten valintoihin. Maailman talouskasvun painopiste on Itä- ja Etelä-Aasiassa, joten on olemassa aiempaa useampia vahvoja talousalueita. Samaan aikaan Suomen vientiteollisuus on rakennemuutoksen kourissa, koska perinteisen metsäteollisuuden kasvunäkymät ovat heikot ja elektroniikkateollisuuden kohtaamat kilpailupaineet ovat kasvaneet. Lisäksi metalliteollisuuden alihankkijayritysten asema on heikentynyt. Globaalin finanssikriisin seurauksena talouskasvun edellytykset uhkaavat heikentyä maailmanlaajuisesti vuosiksi eteenpäin, koska rahoitusmarkkinoiden kyky kanavoidsa rahoitusta kasvua tukeviin investointeihin on osittain alentunut.

Erialaisten tukien avulla ei kuitenkaan pidä epätarkoituksenmukaisesti ylläpitää vanhoja yhteiskunnallisia rakenteita ja huonosti kannattavia yrityksiä, koska siitä aiheutuu kustannuksia ja talouskasvu hidastuu. Vahvojen perinteisten alojen toimintaedellytykset on turvattava neutraalilla tavalla, joka ei vääristä tuotantorakennetta, mutta yritysten on myös itse pyrittävä uusiutumaan. Samalla uusien kasvualojen toimintaedellytykset on turvattava.

Ihmisen hyvinvointi on avainasemassa

Kasvun hedelmät ja rakennemuutoksen aiheuttamat kustannukset yksilöille on jaettava yhteiskunnassa suhteellisen tasaisesti, jotta kasvu on sosiaalisesti kestävä. Samalla on säilytettävä riittävät taloudelliset ja muut kannustimet työntekoon ja riskinottoon.

Perhe- ja työelämän yhteensovittamista ihmisen elinkaaren eri vaiheissa on tuettava. Syrjäytymisriskejä on vähennettävä, koska syrjäytymisestä aiheutuu suuria inhimillisiä ja yhteiskunnallisia kustannuksia. Erityisesti lapsista ja nuorista on tässä suhteessa pidettävä huolta. Varhainen syrjäytyminen merkitsee usein jäämistä vaille kunnollista ammatillista koulutusta, mikä vaikeuttaa myöhempää osallistumista tuottavaan työhön.

Energian ja materiaalin käytön on tehostuttava

Tavaroiden ja palvelujen tuottamisessa, jakelussa ja kuluttamisessa käytetään luonnonvaroja, joista osa on uusiutumattomia, ja aiheutetaan ympäristöön erilaisia päästöjä. Myös monia uusiutuvia luonnonvaroja käytetään yli niiden uusiutumiskyvyn. Luonnon monimuotoisuus tukee sen uusiutumisen ja kestokykyä. Luonnolla ei ole vain välinearvo ihmiselle vaan myös itseisarvo.

Ilmastonmuutoksen vastainen, kansainvälinen ja EU-tason politiikka vaikuttaa yksityisten kansalaisten ja yritysten tekemiin valintoihin. Suomen kansantalous ja tuotantorakenne ovat kuitenkin suhteellisen energiantensiivisiä. Tämä voi olla riski, kun kansainvälinen ilmastopolitiikka asettaa rajoja, jotka hidastavat energiantensiivisten tuotteiden markkinoiden kasvua.

Sen sijaan uudella ja ympäristöystävällisellä, vihreällä teknologialla on kasvavat markkinat. Suomalaiset yritykset eivät ole näillä markkinoilla yksin, vaan niihin panostetaan maailmalla huomattavasti. Koska vanhalla ja vakiintuneella, vähemmän ympäristöystävällisellä teknologialla on pitkä etumatka, vihreän teknologian innovointi saattaa tarvita erityyppisiä tukimuotoja noustakseen edellisen varjosta. Lisäksi ympäristöä kuormittavat ratkaisut voivat olla liian edullisia, jos niiden markkinahinta ei vastaa niiden täysiä yhteiskunnallisia kustannuksia. Vihreän teknologian tukea voidaan perustella myös positiivisilla ympäristövaikutuksilla, joiden ansiosta hankkeiden yhteiskunnallinen tuotto ylittää yksityisen tuoton.

Korkean osaamisen tietoyhteiskuntaa on kehitettävä määrätietoisesti

Suomi on suhteellisen korkean osaamisen ja teknologian sekä tasa-arvoisen koulutuksen ja mahdollisuuksien maa. Näitä vahvuuksia on edelleen lujitettava ja niiden varaan on rakennettava yhteiskunnassa laajasti ja ennakkoluulottomasti. Suomessa on panostettava nykyaikaiseen osaamiseen ja uuteen teknologiaan sekä annettava ihmisten luovuuden kukoistaa.

Suomea on kehitettävä tietoyhteiskuntana, jossa panostetaan voimakkaasti ja laaja-alaisesti tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseen, soveltamiseen ja hyödyntämiseen. Tämä edellyttää uudenlaisia toimintatapoja ja -ajattelua, joita ilman modernin tekniikan hyödyt jäävät vähäisiksi.

Kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksia on vahvistettava. Yksityisellä sektorilla korostuvat muun muassa sähköisen asioinnin ja kaupan edellytysten parantaminen. Erityisesti julkisella sektorilla toimintatapojen asiakaslähtöinen muutos yhdistettynä tieto- ja viestintäteknologian tehokkaaseen käyttöön antavat mahdollisuuksia merkittävälle tuottavuusparannuksille. Tietoyhteiskunta ja sosiaalinen media avaavat merkittäviä uusia mahdollisuuksia kansalaisten, erityisesti nuorten, nykyistä suuremmalle osallistumiselle yhteiskunnan kehittämiseen.

Investointeja hyvään tulevaisuuteen

Jotkin julkisen sektorin toimenpiteet kasvun edistämiseksi rasittavat julkista taloutta. Nämä toimet on ymmärrettävä itsensä takaisin maksavana investointina erotuksena kulutusmenoista. Julkisen talouden seurannassa koulutus- ja investointimenojen selkeämpi erittely olisikin suotavaa. Vaikka paljon on tehtävissä

kustannuksia lisäämättä ja jopa niitä vähentäen, hyvää tulevaisuutta ei saa ilmaiseksi.

Kasvutyöryhmä ei ole pyrkinyt arvioimaan raportissa esitettyjen toimenpiteiden euron määräisiä kustannuksia tai hyötyjä, eikä se ole pohtinut julkisen talouden kestävyyteen tai liikkumavaraan liittyviä kysymyksiä.

Koko Euroopan unionin asia

Tuottavuuskasvun vauhdittaminen Euroopan unionin jäsenmaissa oli osa Lissabonin strategiaa, joka tähtäsi vuoteen 2010. Sitä jatkava ohjelma on nimeltään EU 2020 -strategia. Uuden strategian keskeiset teemat ovat lisäarvon tuottaminen käyttämällä osaamista kasvun perustana (koulutus ja tutkimus, innovointi ja luovuus), uusien mahdollisuuksien antaminen ihmisille osallistavassa yhteiskunnassa sekä kilpailukykyisen, verkottuneen ja vihreämmän talouden luominen.⁴

Kasvutyöryhmä on käsitellyt aiheita, jotka liittyvät läheisesti EU 2020 -strategiaan. Siten helmikuussa 2010 julkaistu väliraportti ja tämä loppuraportti palvelevat myös laajempaa yhteiskunnallista keskustelua ja politiikkatavoitteita Euroopan unionissa.

⁴ Euroopan komissio (2009): "Komission valmisteluasiakirja: Tulevaa EU 2020 -strategiaa koskeva kuuleminen", Bryssel 24.11.2009, KOM(2009)647.

2 EHDOTUKSET TUOTTAVUUSKASVUN NOPEUTTAMISEKSI

Politiikkasuositusten toimeenpano kuuluu usean ministeriön vastuulle, joten valtioneuvoston kanslia vahvistaa niiden välisen työnjaon.

2.1 Tiede- ja innovaatiopolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti OKM:n ja TEM:n vastuulla.

- Julkinen t&k-rahoitus nostetaan vähintään 1,2 prosenttiin bruttokansantuotteesta.⁵ Tutkimus- ja innovaationeuvosto ohjeistaa määrärahan jaon ministeriöiden kesken. Näin tehdessään se ottaa huomioon yhtäältä sen, että pitkäjänteinen ja vapaa tieteellisesti korkeatasoinen tutkimus luo perustan kansainvälisesti kilpailukykyiselle opetukselle ja kansakunnan kyvyille hyödyntää monipuolisesti tietoa, sekä toisaalta sen, että yritysve-toinen ja yhteiskunnallista päätöksentekoa palveleva tutkimus edistää tiedon soveltamista käytännössä. (OKM, TEM)
- On vaikutettava nykyistä määrätietoisemmin yhteiseurooppalaisen kou-lutus-, tiede- ja innovaatiopolitiikan sisältöön sekä tutkimusaiheiden pai-nopisteitä määrittävien EU:n puiteohjelmien valmisteluun. Korkeatasoisia kansainvälisiä yhteyksiä tieteellisessä tutkimuksessa ja innovaatiojärjes-telmässä on määrätietoisesti lisättävä sekä EU-alueella että muiden joh-tavien maiden kanssa. On hyödynnettävä nykyistä paremmin tietoyh-teiskunnan, tiukentuvan kansainvälisen ympäristöpolitiikan sekä vihreän teknologian käyttämisen ja kehittämisen tuomia mahdollisuuksia, kun politiikkaa määritetään. (OKM, TEM)
- Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen työnjakoa tutkimustoiminnassa on selkiytettävä. Yliopistoja kehitetään ensisijaisesti korkeatasoisen pe-rustutkimuksen ja tutkijakoulutuksen kansainvälisesti arvostetuiksi ja kilpailukykyisiksi kokonaisuuksiksi. Ammattikorkeakoulujen tehtävä pai-

⁵ Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa (19.4.2007) on asetettu tavoitteeksi julki-sen ja yksityisen t&k-rahoituksen nousu yhteensä neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Asiakirjassa Hallitusohjelman toimeenpanon arviointi hallituskauden puolivälissä (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2009) viitataan tiede- ja teknologianeuvoston (nykyisin tutkimus- ja in-novaationeuvosto) Linjaus 2008 -asiakirjaan, jossa sanotaan, että julkisen rahoituksen osuuden tulisi pysyä noin 30 prosentissa kokonaisrahoituksesta eli olla tavoitetilassa 1,2 prosenttia bkt:stä.

nottuu alueelliset erityispiirteet huomioivaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan. (OKM)

- Tutkimus- ja kehitystoimintaa tukevaa fyysistä infrastruktuuria on vahvistettava ja sen ajanmukaisuus on turvattava. Tutkimuksen suurteho-laskenta ja tietoverkko on päivitettävä. Kuten investoinneista yleensäkin, näistä on tehtävä kattavat kustannus-hyötyanalyysit. (OKM, TEM)

Tieteellinen perustutkimus

- Yliopistoissa on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota strategiseen suunnitteluun ja profiloitumiseen. Yliopistojen välisellä työnjaolla saadaan nykyistä kilpailukykyisemmät yksiköt, joissa on mahdollista yksilötasolla saavuttaa ammattitaidon kannalta riittävä erikoistuminen. Yksiköiden on oltava alallaan riittävän suuria, jotta ne saavuttavat kriittisen massan korkealaatuisen tiedon tuottamisessa, soveltamisessa ja opettamisessa. (OKM)
- Perustutkimuksen taloudellisia resursseja on kehitettävä siirtämällä yliopistojen saaman julkisen rahoituksen painopistettä riippumaan nykyistä enemmän tutkimuksen ja opetuksen laadusta sekä kansainvälisistä yhteyksistä. Tämä edellyttää seuranta- ja palautejärjestelmien kehittämistä. Ulkomaisen tutkimusrahoituksen määrää on lisättävä. Koska kaikilla yliopistoilla ja tutkimusyksiköillä ei ole riittäviä valmiuksia hakea tutkimukseen EU-rahoitusta tai muuta kansainvälistä rahoitusta, valmiuksia on parannettava joko yhteisen tukioorganisaation avulla tai tiivistämällä yliopistojen välistä yhteistyötä. Yliopistoja on kannustettava hankkimaan riittävästi resursseja tutkimustulosten hyödyntämistä ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta varten. (OKM)

Innovaatiot, tuotekehitys ja liiketoimintaosaaminen

- Yrityskehitystukien hallinnointia on selkeytettävä ja yksinkertaistettava. Tukia jakavien organisaatioiden lukumäärää on vähennettävä. Innovaatioiden asiakaslähtöisyyttä, kaupallistamista ja käyttöönottoa on painotettava julkisessa teknologiatuessa, jota on myös nykyistä enemmän monipuolistettava tuotekehityksestä laajempaan liiketoimintaosaamiseen. Julkista innovaatorahoitusta on kehitettävä niin, että se tukee korkeakouluissa olevan osaamisen laaja-alaista hyödyntämistä ottaen huomioon avoin innovaatiotoiminta ja laajeneva palvelusektori. Julkisen sektorin tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävään palvelukehitykseen on osoitettava nykyistä enemmän t&k-rahoitusta. Tiedonsaantia EU-lähteistä haettavasta, yritysten innovaatiotoimintaan liittyvästä rahoituksesta on kehitettävä. (TEM)

- Sektoritutkimuksen uudistaminen on saatava pikaisesti päätökseen. Hallinnonalojen välittömiä tiedontarpeita tyydyttävää tutkimusta on siirrettävä yliopistoista sektoritutkimuslaitoksiin ja vastaavasti perustutkimusta sektoritutkimuslaitoksista yliopistoihin. Sektoritutkimuslaitosten rahoitusta on suunnattava enemmän niihin tutkimuskohteisiin, joilla on merkitystä nykyisen ja tulevan yhteiskunta- ja tuotantorakenteen kannalta. (OKM)

2.2 Koulutuspolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti OKM:n ja TEM:n vastuulla.

Peruskoulutus ja toisen asteen koulutus

- Perusopetusta on kehitettävä niin, että se tukee nykyistä monipuolisempaa kielitaitoa, sosiaalisia ja oppimisvalmiuksia, luovuutta, tietoyhteiskuntavalmiuksia sekä yleisiä kansalaistaitoja ja monikulttuurisia taitoja. Kuntien säästötoimet eivät saa lyhyelläkään aikavälillä vaarantaa kansalaisten oikeuksia yhtäläiseen ja laadukkaaseen perusopetukseen. (OKM)
- Peruskoulunsa päättävien nuorten mahdollisuudet aloittaa saman vuoden aikana seuraavan asteen opinnot ammatillisessa koulutuksessa, lukiossa tai erityistoimissa (valmistavat koulutukset, työpajat, jne.) on varmistettava. (OKM, TEM)

Korkeakoulutus

- Yliopistojen opetushenkilökunnan pedagogisiin valmiuksiin on panostettava nykyistä enemmän. On käynnistettävä selvitystyö opetuksen tasosta yliopistoissa, ja tämän jälkeen määrätietoisesti kehitettävä opetuksen laatua. On kehitettävä laadukkaan opetuksen kannustinjärjestelmiä. Yliopistoissa on lisättävä opetusresursseja suhteessa opiskelijoiden määrään. Pienryhmätyöhön ja tutkimuksen ohjaamiseen on panostettava nykyistä enemmän. Korkeatasoisen opetuksen edistämiseksi yliopistoissa on oltava myös nykyistä parempi mahdollisuus keskittyä pitkäjänteiseen tutkimukseen. (OKM)
- Lukioista korkeakouluihin siirtymistä on nopeutettava opintojen tehostamiseksi. Yksilötason taloudellisia ohjauskeinoja on kehitettävä korkeakouluopintojen tehostamiseksi esimerkiksi ripeään opiskeluun kannustavilla opintotuella ja opintososiaalisilla eduilla. (OKM)

- Yliopistojen tutkintorakennetta ja opinto-oikeuden laajuutta on arvioitava ottaen huomioon tarpeet nopeuttaa opintoja sekä lisätä kansallista ja kansainvälistä liikkuvuutta. Joillain oppialoilla on harkittava mallia, jossa opiskelijat suorittavat ensin alemman korkeakoulututkinnon (kandidaatti), minkä jälkeen heidän on haettava uudelleen seuraavan portaan tutkinto-opintoihin (maisteri). Samalla kandidaatin tutkinnon hyväksymistä riittäväksi pätevyudeksi työmarkkinoilla on edistettävä. (OKM)
- Yliopistojen verkostoitumista ja erikoistumista EU-tasolla on edistettävä. Tämä edellyttää yliopistojen vetovoimaisuuden lisäämistä ulkomaisten opiskelijoiden ja henkilökunnan osuuden kasvattamiseksi sekä lisäpanostuksia opiskelijoiden kansainväliseen vaihtoon. (OKM)
- Ammattikorkeakoulujen yksiköitä on liian monilla paikkakunnilla. Samalla, kun yksiköiden määrää vähennetään, ammattikorkeakoulujen on pyrittävä erikoistumaan nykyistä enemmän. Ammattikorkeakoulujen toimintaa on ohjattava nykyistä enemmän valtakunnallisesti, jotta nykyiset ja tulevat työelämätarpeet tulevat paremmin otetuiksi huomioon koulutussuunnitelmia laadittaessa. Myös ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmä on tehtävä nykyistä valtakunnallisemmaksi. Rahoituksessa on oltava kannustimia, jotka johtavat toiminnan laadun, tehokkuuden ja vaikuttavuuden paranemiseen. Samalla on uudistettava ammattikorkeakoulujen hallintoa ja johtamista. (OKM)

Aikuisväestön koulutus

- Työikäisen aikuisväestön mahdollisuuksia hankkia osaamistaan parantavaa ja laajentavaa koulutusta työuran eri vaiheissa on edistettävä. Tämä lisää ammatillista liikkuvuutta. Korkeakoulutettujen täydennyskoulutus ei saa hidastaa eikä viedä resursseja tutkintoon tähtäävältä nuorisosta koulutukselta. (TEM, OKM)
- Työpaikoilla on otettava käyttöön työuramalleja ja -suunnitelmia ammatillisen kehittymisen tueksi. Työttömille työnhakijoille on säädettävä oikeus ammatillisiin työkyvyn tukipalveluihin. Työvoimapolitiittista koulutusta on suunnattava uudelleen siten, että se valmentaa työttömiä erityisesti kasvualojen tarpeisiin. Oppisopimustyyppisen koulutuksen käyttöä myös aikuiskoulutuksessa on lisättävä. Aikuisväestön tietoyhteiskuntavalmiuksia on kehitettävä. (TEM, OKM)
- Kasvuyrittäjyyden edistämiseksi tulee koulutuksen kautta kehittää pk-yritysten liiketoimintaosaamista (muun muassa johtamista, ideoiden ja tuotteiden kaupallistamista, myyntiä ja markkinointia sekä kansainvälistymistä). (TEM)

Opetuksen, tutkimuksen ja työelämän väliset yhteydet

- Opetuksen, tutkimuksen ja yritystoiminnan yhteyksiä on vahvistettava. Samalla yritysten ja työmarkkinoiden tarpeiden pitää näkyä nykyistä paremmin ammattiin tähtäävän koulutuksen opintokokonaisuuksissa. Tämä merkitsee joillain aloilla aloituspaikkojen vähentämistä ja toisilla vastaavasti lisäämistä. Käytännönläheinen yrittäjäyyskoulutus tulee ottaa vapaaehtoiseksi aineeksi opetusohjelmiin korkeakouluissa, toisen asteen oppilaitoksissa ja peruskoulun viimeisellä luokalla. Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla pitäisi myös olla mahdollisuus maksullisen yrityskohtaisen koulutuksen järjestämiseen. (OKM, TEM)

2.3 Elämänvaihepolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti STM:n, OKM:n, YM:n, SM:n, TEM:n ja VM:n vastuulla.

Lapset, nuoret ja perheet

- Peruspalveluita (sosiaali-, terveys-, koulu-, nuorisotyö- ja kulttuuripalvelut) tulee valtioneuvosto- ja kuntatasolla suunnitella ja johtaa entistä enemmän ihmisen elämänkaaren mukaan kokoavasti ja ihmislähtöisesti. Parempaan ja ennaltaehkäisevään varhaislapsuuden ja kouluiän sosiaali- ja terveydenhuoltoon – henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin – on panostettava nykyistä enemmän. Nuorten syrjäytymisen ehkäisytoimenpiteiden vaikuttavuutta on seurattava nykyistä paremmin ja varmistettava eri hallinnonalojen toimien yhteensovitus monialaisella yhteistyöllä. Vanhempia on tuettava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja matalan kynnyksen palveluilla jo ennen kuin ongelmat ovat kärjistyneet. Työelämän kehittämisessä tulee tunnistaa vanhemmuuden merkitys ja mahdollistaa entistä parempi perheen ja työn yhteensovittaminen esimerkiksi osa-aikatyötä lisäämällä. (STM, OKM)
- Kiusaamiseen ja muuhun henkiseen häirintään on puututtava tiukasti kaikissa yhteisöissä jo varhaiskasvatuksesta alkaen syrjäytymisen estämiseksi, hyvinvoinnin edistämiseksi, sosiaalisen pääoman lujittamiseksi sekä yhteiskunnallisten kustannusten alentamiseksi. Ihmisten välisen luottamuksen ja vastavuoroisuuden lujittumista on edistettävä kouluissa, työpaikoilla ja muualla yhteiskunnassa. (OKM, STM)

Työkäiset

- On kehitettävä sosiaaliturvaa ja joustavampia työehtoja, jotka tukevat yksilöitä ja perheitä eri elämänvaiheissa (esim. työaikapankki, etätyö jne.) sekä helpottavat siirtymiä eri elämäntilanteesta toiseen (opinnot, palkkatyö, yrittäminen, työttömyys, maahanmuutto, vanhemmuus). Tällainen joustavuus on tärkeä kasvun mahdollistaja, jos se tukee nykyistä paremmin omatoimisuutta ja oman tilanteen parantamista vähentämättä kuitenkaan olennaisesti kannustimia osallistua työhön. Työkyvyn seuranta ja työterveyshuollon toimivuutta pitää kehittää sekä valtakunnallisesti että työpaikkatasolla ennaltaehkäisevään ja työkykyä edistävään suuntaan. Erityisesti pk-yrityksissä on tässä suhteessa puutteita. Keskimääräistä eläkkeelle jäämisikää on myöhennettävä kehittämällä taloudellisia ja muita kannustimia sekä työssä jaksamista. (STM, SM, TEM)
- Maan sisäisen liikkuvuuden edellytyksiä ja kannusteita on kehitettävä. Kaavoitusta ja verotusta kehittämällä voidaan parantaa asuntomarkkinoiden toimivuutta sekä edistää kasvukeskuksissa asuntotuotantoa yleensä ja kohtuuhintaista vuokra-asuntotuotantoa erityisesti. Pendelöinnin edellytyksiä on kehitettävä. Näin työvoima voi joustavammin hakeutua sinne, missä sitä tarvitaan enemmän. Työllisyyshallinnossa tulisi etsiä uusia toimintatapoja ja parantaa palvelua myös muiden maiden kokemuksia hyödyntäen (esim. Tanskan malli). (YM, TEM, VM)

Työperäinen maahanmuutto

- Työperäinen maahanmuutto on nähtävä yhteiskunnan kaikilla sektoreilla keinona tuoda Suomeen korkeatasoisia osaajia ja siten edistää tuottavuuden kasvua. On pyrittävä alentamaan ja poistamaan niitä yhteiskuntaan asettumista vaikeuttavia juridisia, hallinnollisia, sosiaalisia ja asenteellisia esteitä, joita maahanmuuttajat kohtaavat Suomessa. Maahanmuuttajien kielitaidon parantamiseen on suunnattava nykyistä enemmän resursseja. (SM, OKM)

2.4 Kilpailupolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti TEM:n, SM:n, OM:n, YM:n ja VNK:n vastuulla.

- Koska kilpailun toimivuuden ja markkinoiden tehokkuuden kannalta lainsäädännön kehittäminen on avainkysymys, kilpailupolitiikan roolia lainvalmistelussa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on vahvistettava.

Markkinoiden toimintaan vaikuttavan lainsäädännön valmisteluun on liitettävä kilpailuvaikutusten arviointia koskeva osuus. (TEM)

- Kilpailuviraston resursseja on lisättävä tuntuvasti ja sen riippumattomuus on turvattava. Kilpailuviranomaistoiminnassa seurattavat asiat edellyttävät vahvaa ja laaja-alaista talousteoreettista päättelyä, kilpailuolosuhteiden seurantaa ja kilpailunrajoitusten omaehtoista paikallistamista sekä pitkien ja vaativien oikeudenkäyntien hallintaa. (TEM, VNK)
- Perustetaan alan koti- ja ulkomaisista asiantuntijoista koostuva riippumaton kilpailuneuvosto, joka seuraa kilpailuolosuhteiden kehitystä, tekee aloitteita lainsäädännön kehittämiseksi ja arvioi valvonnan toimivuutta. Neuvosto myös tukee alan tutkimustoimintaa ja edistää kilpailun merkityksen ymmärrystä yhteiskunnassa laajemminkin. Kilpailuvirasto vastaa neuvoston sihteeristötehtävistä. (TEM)
- On karsittava yksin- ja erioikeuksia merkitsevää, yritysten kilpailukeinojen käyttöä kahlehtivaa sekä alalle tulon esteitä aikaansaavaa sääntelyä. Erityisen kriittisesti on arvioitava oikeudellisia monopoleja ja tarveharkintaa. Julkisen vallan on lainsäädännön ja omistuksessaan olevan tuotannon uudelleenjärjestelyjen kautta toteutettava kilpailun lisäämisen edellyttämiä rakenteellisia muutoksia. (TEM)
- EU:n kilpailulainsäädäntöä on muutettava siihen suuntaan, että yritysten hajottaminen kilpailuoikeudellisin perustein tulee mahdolliseksi, jos markkinarakenteesta johtuen kilpailu ei ole toimivaa eikä muitakaan keinoja kilpailun aikaansaamiseksi ole käytettävissä. (TEM)
- Kilpailuoikeudellisia sanktioita on terävöitettävä. Mahdollisuudet ottaa käyttöön henkilökohtaiset rikosoikeudelliset seuraamukset karkeissa tarjouskartelliasioissa on selvitettävä. Viranomaisten resursseja ja juridisia sanktioita harmaan talouden kitkemiseksi on lisättävä. (SM, OM)
- Kilpailun toimivuus on edellytys tuottavuuden kohottamiselle ja kustannusten alentamiselle muun muassa hyvinvointipalveluissa, joita julkinen valta rahoittaa. On säädettävä jo meneillään olevan valmistelun perusteella julkista tuotantotoimintaa koskeva, julkisen ja yksityisen tuotantotoiminnan kilpailuneutraliteetin turvaava lainsäädäntö, jolla voidaan puuttua kilpailua vääristäviin rakenteisiin ja markkinakäyttäytymiseen. (TEM)
- Kaavoituksella vaikutetaan merkittävästi kilpailuolosuhteisiin. On luotava mekanismi, jonka avulla kaavoituksessa ja maankäyttösuunnitelmissa kilpailu otetaan järjestelmällisesti huomioon. (YM)

- Pohjoismaisilla kantaverkkoyhtiöillä on suunnitelmat Pohjoismaiden välisten pullonkaulojen poistamiseksi sähkönsiirtokapasiteettia lisäämällä. Näiden suunnitelmien toteuttaminen on varmistettava koko markkina-alueen osalta, jotta sähkömarkkinat toimivat nykyistä paremmin. Markkinoiden toiminnan valvomiseksi tarjontaa ja kysyntää koskevan yksityiskohtaisen tiedon saaminen tutkimuskäyttöön on sallittava. (TEM)
- Älykästä sähköverkkoa eli asiakasvetoista markkinapaikkaa hajautetulle energiantuotannolle ja -kulutukselle on kehitettävä, rakennettava ja hyödynnettävä. Sähkön kysynnän hintajoustavuutta on vahvistettava muun muassa parantamalla kuluttajien hintatietoisuutta ja mahdollisuuksia sopeuttaa kulutustaan. Sähkön pientuotannon hallinnollisia esteitä on karsittava. (TEM)

2.5 Yrityspolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti TEM:n, STM:n, VM:n, OKM:n, OM:n ja UM:n vastuulla.

- Julkista rahoitusjärjestelmää ja muuta yrityksille tarjottavaa tukea on kehitettävä nykyistä selkeämmäksi ja asiakaslähtöisemmäksi kokonaisuudeksi, joka yhdessä hyvin toimivien yksityisten rahoitus- ja palvelumarkkinoiden kanssa tukee yritystoimintaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää pienten, mutta kohtuullista pääomapanosta vaativien yritysten rahoitusedellytyksiin, sekä korkeakoulujen sisällä ja rajapinnoilla toimivan innovatiivisen ja kansainvälisen yrittäjyyden toimintaedellytyksiin. Samalla on syytä kriittisesti harkita suurille yrityksille suunnatun t&k-tuen vaikuttavuutta ja tarpeellisuutta. Julkinen t&k-tuki suurille yrityksille tulee kohdistaa pitkän aikavälin strategiseen tutkimukseen sekä yhteistyön vahvistamiseen yliopistojen ja pk-yritysten kanssa. Julkista pääomasijoitustoimintaa harjoittavien yritysten (Suomen Teollisuussijoitus Oy ja Finnvera Oyj) yleisiä riskinottomahdollisuuksia on lisättävä, jotta ne voivat paremmin osallistua myös aloitusvaiheen yritysten rahoittamiseen. (TEM)
- Suomen houkuttelevuutta investointien kohdemaana tulee kehittää määrätietoisesti. Ulkomaisten investointien ja pääomasijoitusten houkuttelemiseksi Suomeen Invest in Finlandin toimintaresursseja ja -kykyä on lisättävä huomattavasti. Tässä markkinoinnissa Suomi on jäljessä monista vastaavista maista. (TEM, UM)
- Lainvalmistelun on oltava laadukasta, perustuttava kattavaan vaikutusarviointiin sekä minimoitava kansalaisille, yrityksille ja kunnille aiheu-

tuva ylimääräinen hallinnollinen taakka. Tavoitteiden edistämistä pitää jatkaa ja varmistaa, että niissä saavutetaan tuloksia. Tuomioistuinten resurssit on mitoitettava siten, että asioiden käsittelyajat eivät veny kohtuuttomiksi. Teollis- ja tekijänoikeusasiat on keskitettävä markkinaoikeuteen.⁶ (OM)

- Yrittäjien sosiaaliturvaa on muutettava niin, että yrittäjäksi ryhtymisen kynnys madaltuu. On selvitettävä vaihtoehtoja antaa henkilölle, joka on sekä palkkatyössä että toimii yrittäjänä, mahdollisuus valita nykyistä joustavammin eläke- ja työttömyysturvansa järjestämisen joko palkan- saajan tai yrittäjän eläke- ja työttömyysturvajärjestelmän välillä. Velallisen asemaa konkurssitilanteessa on helpotettava. (STM, TEM, OM)
- Verotuksen ja tukien avulla annettavien hintasignaalien on ohjattava tuotannon, kulutuksen, liikenteen ja asumisen rakenteita nykyistä vähemmän energiaintensiivisiksi ja vähemmän päästöjä tuottaviksi. On poistettava sellaiset vero- ja muut kannustimet, jotka ohjaavat lisäämään energian kulutusta tai tuottamaan enemmän päästöjä. (VM)

Kansalaisjärjestöt sekä yhteiskunnalliset yritykset

- Yksityistä sektoria, voittoa tavoittelemattomia yrityksiä ja järjestöjä sekä kansalaisjärjestöjä pitää hyödyntää nykyistä enemmän julkisten palvelujen tuottajina ja yhteistyökumppaneina. Tulee etsiä uusia toimintamalleja kansalaisjärjestöjen laajemmalle käytölle hyvinvointipalvelujen tuotannossa. Julkiset palvelut tulisi antaa muiden tuotettaviksi silloin, kun se on kustannustehokkain vaihtoehto ottaen huomioon palvelun yleis- saatavuus ja sille asetettavat vaikuttavuus- ja laatuksiteerit. Ikääntyvän väestön palvelutarpeiden tyydyttäminen voi onnistua älykkäitä palvelukonsepteja kehittämällä. Tarvitaan kiinteistö- ja kotipalvelujen yhteensovittamista, erilaisia yhteistyöyrityksiä, yhteiskunnallisia yrityksiä sekä verkottuneita palveluja. (STM, TEM)
- Kansalaisjärjestöjen palvelupotentiaalin hyödyntämiseksi ja edistämiseksi on arvioitava järjestelmällisesti niiden kilpailuneutraaliteettia suhteessa julkiseen tuotantoon ja yrityksiin sekä toteutettava tämän turvaavat lainsäädännölliset uudistukset. Arvioinnin ja uudistusten on koskettava elinkeinotoiminnan ja luonnollisten henkilöiden verotusta, työvoiman käyttöedellytyksiä ja ammattitaitovaatimuksia sekä uusia yritystoiminnan muotoja (yhteiskunnalliset yritykset⁷). (STM, OM, VM)

⁶ Ks. Oikeusministeriö (2010): "Teollis- ja tekijänoikeusasioiden keskittäminen markkinaoikeuteen", Mietintöjä ja lausuntoja 28/2010.

⁷ Mukaan lukien sosiaaliset yritykset.

- Yksityisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen on voitava käyttää nykyistä enemmän julkisen sektorin infrastruktuuria (mm. terveydenhuoltoa, kouluja) silloin, kun jälkimmäinen ei käytä sitä. Tämä tehostaa infrastruktuurin käyttöä. On selvitettävä mahdollisuutta antaa kansalaisjärjestöjen käyttää mittavissa hankinnoissa julkisen sektorin hankintaorganisaatioita ja -osaamista. (STM, OKM)

2.6 Julkisen sektorin toimintapolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on koko julkisella sektorilla, ml. kunnat, mutta koordinaatio- ja edistämisvastuu on VM:llä.

Toimintatapojen muutos

- Vanhat toimintatavat ja rakenteet on uudistettava niin, että tieto- ja viestintäteknologian tuomat mahdollisuudet voidaan hyödyntää (ks. alaluku 2.7). Hallinto- ja palveluprosessit on analysoitava alusta loppuun kokonaisuutena asiakkaan tai kyseessä olevan tuotteen näkökulmasta. Tätä ei pidä tehdä jokaisessa kunnassa erikseen vaan keskitetysti, mikä on toiminnan kannalta tehokasta ja varmistaa kansalaisten yhtenäisen kohtelun koko maassa. Jokaisessa kunnassa on kuitenkin erikseen mieltittävä oman palvelutuotannon järjestäminen.

Julkisen sektorin tuottavuuden ja palvelujen vaikuttavuuden mittaaminen

- Julkisen sektorin tuotosta on tarkasteltava suoritteiden määrän, vaikuttavuuden ja laadun perusteella. Yhtenäiset mittarit on kehitettävä keskitetysti, jotta eri puolilla maata olevia samanlaisia toimintoja voidaan avoimesti verrata toisiinsa. Tätä varten tarvitaan lisää tutkimusta ja hyvien käytäntöjen analysointia. Myös yksityisen sektorin tuottavuuden tilastollista mittaamista on edelleen kehitettävä.
- Kuntien keskeiset suoritteet ja niitä koskeva kustannuslaskenta, keskeiset tilirakenteet ja tilinpäätöstiedot on sisällöltään ja käsitteiltään yhtenäistettävä ja niiden on oltava läpinäkyviä.

Tuottavuutta nostavat kannustimet

- On luotava nykyistä parempia kannustinjärjestelmiä tuottavuuden nostamiseksi julkisella sektorilla. Valtion kunnille suuntaaman rahoituksen saamisperusteita on muutettava tässä suhteessa nykyistä kannustavammiksi. Suunnittelu- ja budjetointijärjestelmien mahdollisuuksia on käytettävä paremmin hyväksi niin, että tuottavuuden parantamisen

vapauttamia resursseja voidaan nykyistä tehokkaammin kohdentaa uudelleen ja niin että yksittäisillä talousyksiköillä on kannustin parantaa tuottavuuttaan.

- Tuottavuus ja vaikuttavuus, palvelujen yleinen kehittäminen sekä työhyvinvointi ja palkitseminen on kytkettävä nykyistä paremmin yhteen niin, että eri työyhteisöjen, ammattiryhmien ja yksittäisten työntekijöiden motivaatiota ja kannustimia osallistua tuottavuuden kehittämiseen voidaan tukea.
- Poliittista painetta palveluiden parantamiselle on luotava julkaisemalla internetissä selkeässä muodossa luotettavaan tutkimukseen ja seurataan perustuvaa vertailutietoa palveluiden laadusta ja tuotantokustannuksista. Tätä varten vertailutietoa ja tutkimusta on nykyisestä lisättävä.

Palvelut

- Kansalaisille on annettava nykyistä enemmän valinnanmahdollisuuksia muun muassa julkisen terveydenhoidon ja hoivapalveluiden osalta. Tämä lisää alojen tehokkuutta ja kilpailullisuutta, kun palvelun tuottajille annetaan kannustimet kehittää toimintaansa. Valinnanmahdollisuus voidaan toteuttaa esimerkiksi palveluseteleiden avulla. Myös tilaaja-tuottaja-mallisen palvelutuotannon käyttöönottoa on edistettävä. Mallien on oltava markkinoiden toimintaa sekä palvelutuotannon tuottavuutta ja vaikuttavuutta edistäviä.
- Tiettyjen sairauksien ja vammojen hoito on keskitettävä nimettyihin sairaaloihin. Tämä tehostaa osaamisen ja kalliiden laitteiden hyödyntämistä.

Hallinto

- Erityisesti kuntien palkkahallinnon ja soveltuvin osin muun taloushallinnon tehtäviä on keskitettävä. Valtion on kannustettava taloudellisesti kuntia tekemään yhteistyötä tässä asiassa.
- Kuntien määrää pitää edelleen selvästi vähentää. Tarvittavat organisatoriset järjestelyt ovat kuitenkin mittasuhteiltaan erilaisia. Myös yhteistyötä palvelujen tarjoamisessa on lisättävä. Samalla erityisesti hallinnollisen työn kokonaismäärän on supistuttava, kun yhdistyvissä kunnissa olevia päällekkäisiä toimintoja ei tarvita. Organisaatorakenteita on ryhdyttävä uudistamaan jo kuntaliitossopimusta laadittaessa. Viiden vuoden irtisanomissuojasta on luovuttava, koska se hidastaa kunnan toimintojen järjeistämistä.

2.7 Julkisen sektorin tietojärjestelmäpolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on VM:n vastuulla.

- Valtiovarainministeriölle on annettava selkeä johtajuus ja vastuu julkisen sektorin sähköisten palveluiden ja tiedonhallintaprosessien kehittämisestä. Vastuuhenkilön on sijoitettava korkealle tasolle ministeriön organisaatiossa. (VM)
- Julkisten palvelujen ja hallinnon ICT-pohjainen modernisointi on liitettävä toimintatapojen muutokseen. ICT-ratkaisujen avulla on yhdistettävä hallinnon, liike-elämän ja järjestöjen palvelut helppokäyttöiseksi ja riittävän yhtenäiseksi asiakaslähtöiseksi palvelukokonaisuudeksi, jota tukevat yhteiset tietojärjestelmät ja tietokannat. Palvelukokonaisuuden on oltava mahdollisimman yhtenäinen sekä helposti ja tasapuolisesti kansalaisten löydettävissä ja käytettävissä. Toiminta järjestetään valtakunnalliseksi aina, kun se on mahdollista. Palvelujen on perustettava asiakkaan näkökulmasta yhden luukun periaatteen ja viranomaisen näkökulmasta tietojen kertakirjaamisperiaatteen pohjalle. Tämän kehityksen tiellä olevat juridiset, hallinnolliset ja muut esteet on purettava. (VM)
- Kokonaisuuden kannalta tehottomasta virasto- ja hallinnonalakohtaisesta osaoptimoinnista on luovuttava valtiolla, kunnissa ja terveydenhuollossa sekä niiden IT-ratkaisuissa. Nyt resurssit on sidottu jäykästi hallinnollisiin yksiköihin, jotka eivät ole perusteltuja hyvän asiakaspalvelun, työn tekemisen tai tulosten saavuttamisen näkökulmasta. Erillisissä hallinnollisissa yksiköissä tehdään päällekkäisiä investointeja. Kun haetaan ratkaisua jollekin tietylle alueelle, on otettava huomioon kokonaistaloudelliset vaikutukset. (VM)
- Kansalaislähtöiset julkishallinnon ICT-palvelut mahdollistavat kansalaisten aktiivisemmän osallistumisen yhteisten asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon. Sosiaalisen median ja muun interaktiivisen tieto- ja viestintäteknologian käyttöä hallinnon ja kansalaisten välisessä kanssakäymisessä on lisättävä systemaattisesti ja voimakkaasti. Palvelujen käyttäjien kokemuksia ja mielipiteitä on selvitettävä johdonmukaisesti. (VM)
- Vapaan ja avoimen lähdekoodin ohjelmistojen käyttöä julkisella sektorilla on edistettävä silloin, kun se on kansalaisille edullisin ratkaisu. (VM)

2.8 Julkisen sektorin hankintapolitiikka sekä julkisesti kerätyn tiedon yleinen saatavuus

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on VM:n, OKM:n ja kuntien vastuulla.

Julkkiset hankinnat

- Julkisen sektorin hankintoja on nykyistä huomattavasti enemmän keskitettävä ammattimaisesti toimiviin hankintaorganisaatioihin säilyttäen riittävä kontakti sisäisiin asiakkaisiin. Hankintoja on kuitenkin pystyttävä pilkkomaan tarjousmahdollisuuksien lisäämiseksi. Ammattimaisuus lisää lainsäädäntötuntemusta, osto-osaamista, sopimusosaamista ja markkinoiden tuntemusta. Näin saavutetaan tehokkuushyötyjä ja merkittäviä julkisten menojen säästöjä, joilla voidaan esimerkiksi rahoittaa peruspalveluja. Lisäsäästöjen saavuttamiseksi on myös hallittava kysyntää ja määriteltävä tarpeita uudelleen. (VM, kunnat)
- Hankintatoimen järkiperäistämiseksi voidaan 1) kannustaa kaupunkikeskusten ympärille muodostuvien laajojen hankintaorganisaatioiden perustamista, 2) antaa kunnille mahdollisuus käyttää valtion yhteishankintayksikkö Hansel Oy:n sopimuksia sekä 3) panostaa Kuntaliiton omistamaan voittoa tavoittelemattomaan yhteishankintayhtiö KL-Kunta-hankinnat Oy:hyn. (VM, kunnat)
- Kuntien palvelustrategioihin on kuuluttava sitoutuminen kehittämiseen ja innovaatioiden edistämiseen. Innovatiivisten hankintojen edistäminen julkisella sektorilla edellyttää hankintatoimen järjestämistä siten, että se mahdollistaa sekä pitkän aikavälin strategisten tarpeiden määrittelyn että hankintamääritelmien laatimisen yhteistyössä tarjoajien ja käyttäjien kanssa. Innovaatioiden hankintaan liittyvän taloudellisen riskin korvaamiseksi osittain tai kokonaan tarvitaan keinoja. Innovatiivisten ratkaisujen korkeampien alkukustannusten rahoittaminen tai riskin jakaminen julkisen sektorin ja tarjoajan välillä ovat tällaisia välineitä. (VM, kunnat)
- Hankintayksiköiden avustamiseksi tarvitaan tukipalveluita ja -yksiköitä, joiden tehtävänä on kehittää hyvien käytäntöjen mukaisia menettelyjä, avustaa hankintayksiköitä käytännön hankintamenettelyjen läpiviemisessä sekä kehittää ja tarjota hankintatoimen koulutusta. (VM, kunnat)

- Julkisia hankintoja ja muita ohjauskeinoja on hyödynnettävä tieto- ja viestintäteknologian, vähäpäästöisten ja kestävien ratkaisujen sekä muiden innovaatioiden kaupallistamisessa ja kotimarkkinoiden luomisessa. (VM, kunnat)

Julkisesti kerätyn tiedon yleinen saatavuus

- Viranomaisten hallussa oleva tieto, joka kerätään säädöksiin perustuen, on luovutettava kansalaisten, tutkijoiden, yritysten ja muiden organisaatioiden käytettäväksi ilmaiseksi tai hintaan, joka kattaa vain luovuttamisesta aiheutuvat lisä- eli rajakustannukset. Tiedon keräämisen ja hallinnoinnin menot on katettava valtion ja kuntien budjettivaroista. Jos viranomaistaho asiakkaan pyynnöstä muokkaa, luokittelee, lajittelee jne. tietoja, on toiminta maksullista palvelutoimintaa rajakustannushintaan. Siirtyminen rajakustannuksia vastaavaan hinnoitteluun tukee tietointensiivisten palvelualojen ja tietotuotteiden markkinoiden kehitystä sekä edistää tiedon tutkimuskäyttöä. (VM, OKM)
- Avoin saatavuus edellyttää muun muassa yhteisten tietovarastojen luomista sekä saatavuutta ja jakamista tukevien sähköisten palvelujen kehittämistä. Konkreettisenä esimerkkinä Tilastokeskuksen tietokantojen etäkäyttömahdollisuuksia on viipymättä laajennettava pilottihankkeen pohjalta. Tietojen yhteiskäytön lainsäädännöllisiä ja hallinnollisia perusteita sekä hinnoittelua tulee yhtenäistää ja selkeyttää sekä kehittää näitä tukevia teknisiä ja oikeudellisia ratkaisuja. Huomioon otettavia asioita ovat yksilöiden tietosuojan turvaaminen sekä julkisen tietotuotannon kilpailuasetelma suhteessa alan yksityisiin toimijoihin. (VM, OKM)

2.9 Laajakaistaverkko- ja älyliikennepolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on LVM:n ja VM:n vastuulla.

- Ympäristölliset sekä tasapainoiseen sosiaaliseen ja alueelliseen kehitykseen liittyvät seikat puoltavat rakenteiden ja toimintamekanismien kehittymistä suuntaan, jossa perinteistä fyysistä liikennettä soveltuvilta osin korvautuu tietoliikenteellä. Viestintäpolitiikan tavoitteena on niin kutsuttu ”sadan megan Suomi”. Tavoitteena on, että vuoteen 2015 mennessä nopea laajakaista on korkeintaan kahden kilometrin päässä jokaisesta kotitaloudesta ja jokaisen yrityksen toimipaikasta. Tämän tavoitteen saavuttaminen on varmistettava ja verkkoa on edelleen rakennettava niin, että se myös saavuttaa kotitaloudet ja yritykset. Nykyistä suurempi osa julkisista palveluista voidaan tällöin tarjota kaikkien saataville sähköisesti. (LVM)

- Älyliikenne tarkoittaa tieto- ja viestintätekniiikan käyttämistä liikennejärjestelmissä. Älykkäät palvelut tukevat liikenteen seurantaa, hallintaa ja ohjausta sekä tarjoavat informaatiota kuljettajille, liikkujille ja liikennejärjestelmän operoijille. Tieto- ja viestintäteknologia tehostaa olemassa olevan infrastruktuurin ja liikennepalvelujen käyttöä, parantaa turvallisuutta, vähentää elinkeinoelämän logistisia kustannuksia ja tukee ilmastopolitiikkaa. Älyliikenteen palvelun tarjoajien ja lainsäädännön tulee varmistaa, että kansalaisten yksityisyys säilyy näissä palveluissa. Yksityisten palveluntarjoajien toiminnan edellytykset on turvattava muun muassa sallimalla riittävä tiedonsaanti rajakustannushintaan (ks. alaluku 2.8). Älyliikenteen sovelluksia ovat muun muassa reaaliaikainen liikenteen hallinta kaupunkiseuduilla, joukkoliikenteen liikennevaloetudet, yhtenäiset lippujärjestelmät, odotusajasta kertovat opastimet, paikkunukseen perustuvat tienkäyttömaksut, ruuhka- ja häiriötiedotteet, kuljettajan opastuspalvelut sekä automaattiset kolarihälytykset. (LVM, VM)

2.10 Liikenneväyläpolitiikka

Näiden politiikkasuositusten toimeenpano on hallinnonalakohtaisesti LVM:n, YM:n ja VM:n vastuulla.

- Uusista väylä- ja älyliikenneinvestoinneista on teetettävä mahdollisimman kattavat ja pitkäjänteiset yhteiskunnalliset kustannus-hyötyanalyysit, joiden perusteella uusiin hankkeisiin tarvittaessa ryhdytään. Uusia yhteyksiä tarvitaan vain kysynnän kasvaessa. On priorisoitava ekologisesti kestäviä, talouskasvun ja käytön kannalta tärkeimmiksi arvioituja hankkeita. (LVM)
- Liikenneinvestoinneilla voidaan tukea ympäristönsuojelua vaikuttamalla kansalaisten ja yritysten sijoittumiseen – ja siten heidän liikennetarpeisiinsa – sekä mahdollisuuksiin rakentaa kattavat ja kustannustehokkaat julkisen liikenteen palvelut korvaamaan yksityistä liikennettä. Tämä edellyttää tiivistä asuin- ja liiketilarakentamista, mikä mahdollistaa myös tehokkaan kevyen liikenteen. (LVM, YM)
- Julkisten investointien taso ei saa olla ristiriidassa julkisen talouden kestävyuden kanssa. Valtion tulee pystyä suunnitelmalliseen ja tasaiseen rakentamishjelmaan. Esteeksi pitkäjänteiselle infrastruktuurin kehittämiselle on kuitenkin muodostunut se, että investointien rahoitussäännöt eivät nykyisin pysty vakauttamaan investointien tasoa hallituskausien yli. Vakauden takaamiseksi ja sen varmistamiseksi, etteivät investointihankkeet kestä tarpeettoman pitkään, olisi kehitettävä budjetointimalleja, joiden avulla suuria investointimenoja – yksityisen sektorin poistomenet-

telyä mukaillen – voitaisiin jaksottaa rakentamisaikaa pidemmäksi. Rahoitusjärjestelyjen avulla voitaisiin hyödyntää valtion yksityistä sektoria alhaisempia rahoituskustannuksia myös sellaisissa julkisissa infrastruktuurihankkeissa, joissa käytetään elinkaari- ja muita joustavia rahoitusmalleja. On myös arvioitava, mitkä infrastruktuuri-investoinneista on toteutettava kysyntävetoisesti ja käyttäjärahoitteisesti, ja mihin valtion rajallinen rahoitustuki on tuloksellisinta suunnata. Esimerkiksi suunnitella olevissa kaivoshankkeissa eri intressitahojen eri aikoihin kohdentuvat yhteisten infrastruktuurihankkeiden tulot ja menot pitäisi sovittaa yhteen valtion budjetin kanssa. (LVM, VM)

- Tärkeiden ratayhteyksien perusparannukset ja välityskyvyn lisääminen erityisesti suurimmilla kaupunkiseuduilla tukevat kestäväää kasvua. Runkotieverkoston (tiet, sillat) kunnosta on huolehdittava ennen kuin korjausvelka kasvaa liian suureksi ja yhteiskunnalliset kustannukset kasvavat liikenneturvallisuuden vaarantumisen ja liikenteen hidastumisen vuoksi. Älyliikenteen ratkaisut on otettava yhdeksi liikennepolitiikan keskeiseksi keinoksi. Tämä vaatii investointeja, joista osa voi korvata perinteisiä väyläinvestointeja. Kaivosteollisuus, muu luonnonvarojen hyväksikäyttö ja esimerkiksi matkailu voivat tarvita uusia liikenneyhteyksiä. (LVM)
- Hallitusohjelmasta neuvoteltaessa on oltava käytettävissä suunnitelma toteutettavista hankkeista seuraavien 10–15 vuoden aikana. Tämä edistää pitkäjänteistä päätöksentekoa. Tällaisten hankkeiden suunnittelun aloittaminen voi myös antaa merkittävän signaalin kasvun edellytysten edistämiseksi. Tulevaksi vaalikaudeksi väyläinvestointien budjettirahan tarve kaksinkertaistuu, vaikka uusista liikennehankkeista ei enää sovitaisi. Sitä vaihetta varten, kun nämä hankkeet on aikanaan tehty, on jo selvitettävä kattavien yhteiskunnallisten kustannus-hyötyanalyysien pohjalta perusteita rakentaa muita yhteyksiä.⁸ (LVM)

⁸ Mahdollisia tulevia infrastruktuurihankkeita on käsitelty muun muassa liikenne- ja viestintäministeriön julkaisussa nro 17/2008, "Liikennepolitiikan linjat ja liikenneverkon kehittämis- ja rahoitusohjelma vuoteen 2020 – Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko eduskunnalle".

ERIÄVÄT MIELIPITEET

Eriävä/täydentävä mielipide: talouskasvu edellyttää myös investointeja

Kasvutyöryhmän loppuraportti keskittyy toimiin, joilla tähdätään tuottavuuden kasvattamiseen. Niillä pyritään parantamaan markkinoiden toimintaa ja edistämään tietotekniikan sovellusten käyttöönottoa. Tämä on hyvin kannatettavaa. Haluan kuitenkin täydentää kasvutyöryhmän raporttia korostamalla investointien, työllisyyden ja rakennepolitiikan merkitystä.

Talouden kasvuvauhti ja kasvumahdollisuudet riippuvat teknologian kehityksestä ja tuotannontekijöiden – työn ja pääoman – määrästä. Tuottavuuden kasvattaminen ja tuotantoprosessien tehostaminen ovat tärkeitä kasvutekijöitä, mutta niiden lisäksi keskeisiä kasvun moottoreita ovat pääoman kasautuminen ja työvoiman tarjonta, jotka määrittävät potentiaalisen tuotannon. Pääoman kasautuminen tarkoittaa investointien tuloksena syntyvää infrastruktuuria ja tuotantopääomaa (koneet, laitteet, teknologia), jotka mahdollistavat teollisen tuotannon, energian saannin ja liikenneyhteydet. Teknologisen kehityksen nopea hyödyntäminen ei ole mahdollista ilman tuotantopääoman kasvua ja uusiutumista, koska useimmiten uuden teknologian käyttöönotto edellyttää myös uusien koneiden ja laitteiden käyttöönottoa.

Kansantalouden kasvua voidaan kiihdyttää edistämällä investointeja. Tämän vuoksi talouspolitiikan onkin keskityttävä luomaan investointien kannalta suotuisa yritys ympäristö. Tämä pitää sisällään mm. verotuksen ja erilaiset säädökset ja kaavoituksen. Julkinen valta voi lisäksi parantaa yritysten toimintaedellytyksiä investoimalla inhimilliseen pääomaan (tätä edustavat koulutus, työvoimapolitiikka, terveyden edistäminen) sekä infrastruktuuria parantavilla julkisilla investoinneilla.

Suomen tapaisessa maassa, jossa työttömyys ja vajaatyöllisyys ovat olleet lähes pysyviä ilmiöitä, kasvupolitiikan pitäisi lisäksi kiinnittää erityistä huomiota myös työllisyyden parantamiseen ja työurien pidentämiseen.

Perinteisistä julkisen vallan tehtävistä koulutuspolitiikka ja hyvinvointipolitiikka tulisi nähdä kasvupolitiikan välineinä. Koulutuksen tuottama inhimillisen pääoman kasvu samoin kuin terveys- ja sosiaali-, ja työvoimapolitiikan tavoitteina olevat työkyvyn ylläpito ja parantaminen ovat tärkeitä talouden kasvutekijöitä. Mielestäni on selvää, että 2010-luvun Suomessa talouden kasvuun tähtäävä politiikka joutuu nojaamaan näihin tekijöihin.

Vapaiden pääomaliikkeiden maailmassa pieni ja avoin kansantalous voi parantaa houkuttelevuuttaan investointikohteena joko verokilpailun avulla tai sitten panostamalla yritysten toimintaympäristön parantamiseen eli harrastamalla infrastruktuurikilpailua. Verokilpailu – samoin kuin kilpailu alhaisella palkkatasolla – on luonteva ja käytännössä myös ainoa vaihtoehto sellaisille maille, joilla ei ole riittävää pääomakantaa toiseen vaihtoehtoon. Suomen tapaiselle maalle taas nojautuminen vahvaan lähtötasoon ja siten yritys ympäristön, innovaatiojärjestelmän ja infrastruktuurin edelleen kehittämiseen on hyvä strategiavalinta. Kansallista kasvupolitiikkaa pitäisikin suunnitella tältä pohjalta.

Julkisen sektorin tulisi 2010-luvulla huomioida kasvavan talouden ja keskittyvän väestön tarpeet infrastruktuuripolitiikassaan. Käytännössä tämä edellyttää kasvukeskusten kannalta tärkeiden liikenneyhteyksien parantamista edelleen ja rautatieverkon nopeuden ja välityskyvyn kohentamista. Samalla olisi varauduttava asuntojen uudisrakentamisen sijoittamiseen toimivien liikenneyhteyksien piiriin.

Kannattavia pitkäaikaisia investointeja ei pitäisi lykätä vetoamalla rahapulaan. Sen sijaan niiden rahoittamiseksi olisi luotava uusia ratkaisuja.

Suomella on hyvät mahdollisuudet ylittää 2010-luvulla ja sen jälkeenkin muuta Eurooppaa parempaan väestö- ja talouskehitykseen. Meillä on lähtökohtaisesti hyvä kilpailukyky ja vahva julkinen talous. Pitkän ajan väestökehitys on myös korkean syntyvyyden takia terveemmällä pohjalla kuin Euroopan maissa keskimäärin. Suomi voisi olla 21. vuosisadan Euroopassa kasvavan väestön, hyvien elinympäristöjen ja korkeatasoisen teknologian ja asumisen hyvinvointivaltio. Talous kasvaa, jos kasvu otetaan politiikan tavoitteeksi ja jos yhdyskuntasuunnittelussa ja investoinneissa varaudutaan kasvun jatkumiseen. Mitään periaatteellisia esteitä tällaiselle kehitykselle ei ole.

Helsingissä 6.8.2010,

Jaakko Kiander, johtaja
Palkansaajien tutkimuslaitos

Eriävä mielipide talouskasvun edellytysten vahvistamista koskevan hankkeen loppuraporttiin

Talouskriisi on muuttanut perusteellisesti finanssipolitiikan tehtävänasettelua ja lähtökohtia. Julkisen talouden tasapaino on kriisin myötä heikentynyt jyrkästi ja julkinen talous on siten entistä haavoittuvammassa asemassa vastaanottamaan väestön ikääntymisestä aiheutuvat menopaineet ja veropohjan kaventumisen. Julkisen talouden kestävyuden turvaaminen on aiempaa suurempi haaste. Talouskriisin jälkeen toteutettavassa talouspolitiikassa on otettava huomioon nämä muuttuneet ehdot.

Talouskasvun edellytysten vahvistamista tarkastellut työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti pyrkinyt etsimään keinoja tuottavuuskasvun nopeuttamiseksi Suomessa. Työryhmän loppuraportti sisältää useita kannatettavia ehdotuksia. Se sisältää kuitenkin myös toimenpiteitä, jotka toteutuessaan kasvattaisivat julkisen talouden menoja. Loppuraportti olisi tarjonnut mahdollisuuden myös menojen kriittiseen tarkasteluun ja menopanostusten painopisteitä koskeviin muutosesityksiin. Työryhmän raportissa tämä näkökulma jää kuitenkin taka-alalle. Kasvu-työryhmä ei ole tehnyt arviota loppuraportissa esitettyjen toimenpiteiden euro-määräisistä kustannuksista eikä hyödyistä eikä ole myöskään pohtinut toimenpide-ehdotuksia suhteessa julkisen talouden kestävyyteen tai liikkumavaraan.

Valtiovarainministeriön edustajana katson, ettei julkisten menojen kasvattamiseen ole realistisia mahdollisuuksia tulevilla vaalikausilla vaan julkisen talouden kestävyysaasteeseen vastaaminen edellyttää pikemmin valmiuksia menojen karsimiseen. Näistä syistä jätän loppuraporttiin eriävän mielipiteen.

Helsingissä 6.8.2010,

Tanja Rantanen, finanssisihteeri
valtiovarainministeriö

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001, (09) 57811
f. (09) 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

441

697

Painotuote

ISBN 978-952-5896-13-8

9 789525 896138

Tätä julkaisua myy ja välittää:
Yliopistopainon kirjamyynti
<http://kirjakauppa.yliopistopaino.fi/>
books@yliopistopaino.fi
PL 4 (Vuorikatu 3 A)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO
Puhelin (09) 7010 2363 tai 7010 2366
Fax (09) 7010 2374

ISBN 978-952-5896-13-8 (nid)
ISBN 978-952-5896-14-5 (pdf)
ISSN 0782-6028